

Dyslexieprotocol

Het Fundament

2-11-2015

Inge van den Berg

- **Definities**

Definities van dyslexie die officieel in Nederland worden gehanteerd:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren van het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.

(Stichting Dyslexie Nederland, 2008)

en

Dyslexie is een specifieke lees- en spellingstoornis met een neurobiologische basis, die wordt veroorzaakt door cognitieve verwerkingsstoornissen op het raakvlak van fonologische en orthografische taalverwerking. Deze specifieke taalverwerking problemen wijken proportioneel af van het overige cognitieve, en met name taalverwerkingsprofiel en leiden tot een ernstig probleem met het lezen- en spellen van woorden ondanks regelmatig onderwijs. Dit specifieke lees- en spellingprobleem beperkt in ernstige mate een normale educatieve ontwikkeling, die op grond van de overige cognitieve vaardigheden geïndiceerd zou zijn.

(Blomert, 2006)

- **Continuüm van zorg**

Het continuüm van zorg op het gebied van lezen, leesproblemen en dyslexie (Struiksmā, 2005) is de basis voor de herziene protocollen. In schema ziet dat er zo uit:

Zorgniveau		Stap	Wie? Waar?	Hulp op dit niveau
Onderwijs continuüm	Continuüm van zorg			
Basisarrangement Goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband, voldoende voor 75% van de leerlingen	Niveau 1 Goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband	1 Kwaliteit instructiegedrag en klassenmanagement 2 Juist gebruik van effectieve methodes voor lezen en spellen 3 Gebruik leerlingvolgsysteem	leerkracht in de groep	Goed lees- en spellingonderwijs met aandacht voor verschillen in leerbehoeften
Intensief arrangement Intensivering door 'stapelen': meer instructie en meer leertijd. Extra zorg in de groepsituatie door de groepsleerkracht komt bovenop het basisarrangement (ongeveer zwakste 25%)	Niveau 2 Extra zorg in groepsituatie door de leerkracht (ongeveer zwakste 25%)	4 Vaststellen van potentiële uitvallers en aanpak binnen de klas	leerkracht in de groep	Intensivering van het lees- en/of spellingonderwijs door uitbreiding van instructie- en oefentijd

<p>Zeer Intensief arrangement Specifieke interventies versterken het intensieve arrangement. Ondersteund en/of uitgevoerd door de zorgspecialist in de school (ongeveer zwakste 10%)</p>	<p>Niveau 3 Specifieke interventies ondersteund en/of uitgevoerd door de zorgspecialist in de school (ongeveer zwakste 10%)</p>	<p>5 Vaststellen leerlingen met ernstige lees- en/of spellingproblemen en instructie individueel of in kleine groepjes 6 Vaststellen van achterstand en hardnekkigheid: vermoeden dyslexie</p>	<p>Leerkracht en/of leesspecialist In de groep en buiten de groep</p>	<p>Verdere intensivering van het lees- en/of spellingonderwijs door inzet van specifieke interventies (b.v. RT op het gebied van technisch lezen, SLG op het gebied van spelling)</p>
<p>Zeer Intensief arrangement + zorg Achterstand en hardnekkigheid van lees- en/of spellingproblemen zijn aangetoond. Verwijzing naar de zorg voor diagnostiek en behandeling in zorginstituut. (ongeveer zwakste 4%)</p>	<p>Niveau 4 Diagnostiek en behandeling in zorginstituut (ongeveer zwakste 4%)</p>	<p>7 Vaststellen dyslexie (psychodiagnostisch onderzoek) 8 Gespecialiseerde dyslexie-behandeling</p>	<p>Leerkracht en/of leesspecialist + Externe behandelaar</p>	<p>+ Externe behandeling Na een periode van ongeveer 60 behandelingen; (wanneer de externe behandelingen zijn afgerond) door een externe behandelaar krijgt de betreffende leerling het aanbod van niveau 3 (zeer intensief arrangement)</p>

- **Signalen groep 1 en 2**

De eerste signalen	
Groep 1 en 2	<ul style="list-style-type: none"> • Spreekt deze leerling de woorden goed uit? • Begrijpt deze leerling een verhaaltje als ik dat voorlees? • Begrijpt deze leerling de plaatjes bij een verhaal? • Kan deze leerling versjes onthouden? • Kan deze leerling rijmen? • Kent deze leerling de eerste letter van zijn naam? • Kent deze leerling de eerste letters van de namen van familieleden en van bekende woordjes? • Heeft deze leerling belangstelling voor boekjes of briefjes? • Kent deze leerling de letters van het alfabet? • Kan deze leerling namen van kleuren, dagen van de week, cijfers of reeksen onthouden? • Zijn er door het consultatiebureau of schoolarts gehoorproblemen of taal-spraakproblemen geconstateerd? • Komt dyslexie in de familie van deze leerling voor?

In schooljaar 2015/2016 start er in groep 2 een pilot met een signaleringslijst voor kleuters. (lijst van expertisecentrum Nederlands; zie bijlage 2)

Deze screeningslijst wordt in januari 2016 en juni 2016 afgenomen.

Risico leerlingen krijgen vanaf februari 2016 tot en met eind juni een voorschot benadering. Dit wordt opgenomen in het HGW groepsplan.

In september 2016 wordt de pilot geëvalueerd en worden er (eventueel) aanpassingen gemaakt in dit protocol. (Continueren afname signaleringslijst? Uitbreiden met afname in groep 1??)

Het stappenplan voor groep 2 in schema:

Groep 2		
Stap	Moment in leerjaar	Actie door leerkracht
1	Aanvang groep	Stimuleren van geletterdheid middels de uitgangspunten van beginnende geletterdheid Gericht aanbod verrijken voor leerlingen met een onvoldoende klankbewustzijn (fonemisch bewustzijn) en letterkennis
2	Januari	Invullen signaleringslijst Afname kleutertaken/-toetsen (KIIK/cito) Invoegen in groepsplan opstellen voor leerlingen met een onvoldoende klankbewustzijn en letterkennis
3	Januari-juni	Aanbod verrijken voor leerlingen met een onvoldoende klankbewustzijn en letterkennis Extra begeleiding bieden middels de voorschotbenadering
4	Juni	Invullen signaleringslijst Afname kleutertaken/-toetsen (KIIK/cito) Opstellen of bijstellen aanbod groepsplan voor leerlingen met een onvoldoende klankbewustzijn en letterkennis
5	Einde schooljaar	Overdracht naar de volgende groep
Vorm van begeleiden (voorschotbenadering)		Programma (bron: risicokleuters helpen; www.tbraams.nl)
Groep 2	januari - juni	<p>Fase 1:</p> <p>identificatie van fonemen/letters,</p> <p>Er worden (6-10) letters gekozen die voor de leerling functioneel zijn (bijvoorbeeld van naam).</p> <p>Andere geschikte middelen om het bewustzijn van letters en klanken in deze fase te verhogen kunnen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • magnetische letters, • letterstempels, • de typemachine, • een letterpuzzel, • een centrale letter bij het thema dat in de klas besproken wordt. <p>(zie bijlage 2; risicokleuters helpen lezen en spellen door A.E.H. Smits. Verschenen in tijdschrift voor Remedial Teaching, 2000/3, 24-28)</p>

		<p>Fase 2:</p> <p>manipulatie van fonemen/letters</p>	<p>Oefenen analyse en synthese ondersteund door letters.</p> <p>Voorbeelden van oefeningen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leg drie kaartjes naast elkaar neer die samen het woord vormen. Op ieder kaartje staat één van de letters van het woord, aangevuld met een afbeelding van het woord. De leerkracht leest de letters van het woord (bijvoorbeeld z o n) en zegt dat ze samen het woord 'zon' vormen. • Raadspelletjes • Zelfde letter/zelfde klank <p>Geschikte materialen (drietal; uitgeverij Meulenhoff onderdeel van leesmethode Leesweg).</p> <p>(zie bijlage 2; risicokleuters helpen lezen en spellen door A.E.H. Smits. Verschenen in tijdschrift voor Remedial Teaching, 2000/3, 24-28)</p>
		<p>Fase 3:</p> <p>aanleren klank/tekenkoppelingen</p>	<p>Wanneer fase 1 en 2 goed lukken overgaan op fase 3. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een letterboek • Klankgebaren • Tekeningetjes • simultaan spreken en overtrekken van grote lettervormen <ul style="list-style-type: none"> • het met de vinger vormen van de letter in schelpenzand op een dienblad met simultaan spreken • het laten lopen van poppetjes over een grote lettervorm met simultaan spreken • het spelen met letterblokjes <p>(zie bijlage 2; risicokleuters helpen lezen en spellen door A.E.H. Smits. Verschenen in tijdschrift voor Remedial Teaching, 2000/3, 24-28)</p>

		<p>Fase 4:</p> <p><i>Invented spelling</i></p>	<p>Het zelf bedenken van mogelijke spellingen maakt bovendien dat kinderen meer inzicht krijgen in de relatie tussen letters en klanken in woorden. Het feit dat deze spellingen niet overeenkomen met conventionele spellingen is op de kleuterleeftijd niet schadelijk en hoeft niet gecorrigeerd te worden.</p> <p>Invented spelling kan bevorderd worden door o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zelf simultaan sprekend (verklankend, klanken aanhouden) en schrijvend zaken opschrijven die voor de kinderen van belang zijn. De naam op het stoeltje, de naam op de tekening, een belangrijke gebeurtenis, allerlei geplande gebeurtenissen, een boek over wat er gebeurt in de klas. (De leerkracht als model voor hoe het spellingproces werkt.) • producten van kinderen met kinderen 'lezen'. <p>(zie bijlage 2; risicokleuters helpen lezen en spellen door A.E.H. Smits. Verschenen in tijdschrift voor Remedial Teaching, 2000/3, 24-28)</p>
--	--	--	--

- **Aanpak/interventies groep 3**

Groep 3		
Moment	Signalen leerlingen	
Januari/ Februari	Hoofdmeting 2 (zie blz. 87 – 89 + 94; Scheltinga, F., Gijssel, M., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) <i>Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 3</i>)	Zwak fonemisch bewustzijn Onvoldoende letterkennis Zwakke leesvaardigheid: Accuratesse en/of snelheid Zwakke spellingvaardigheid
Januari/ Februari- april	Interventieperiode 2a	
April	Tussenmeting (zie blz. 89 – 91 + 94; Scheltinga, F., Gijssel, M., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) <i>Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 3</i>)	
Vorm van begeleiden		Programma
Groep 3 feb - april	Letterkennis	Lettergroeiboek Letters flitsen Connect Klanken en Letters (zie blz. 132, 133; stappenplan Scheltinga, F., Gijssel, M., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) <i>Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 3</i>)
	Decodeervaardigheden	Samen lezen Voor-, koor en door lezen Connect Woordherkenning (zie blz. 133, 134; stappenplan Scheltinga, F., Gijssel, M., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) <i>Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 3</i>)
	Functioneel schrijven en spellen	Speciale spellingbegeleiding (Malmberg) Spelling in de lift plus (Bekadidact) Voorspel (Pravoo) Interflits (Zuidvallei/woordhelder) www.bloon.nl

mei - jun	Leesmotivatie	Biebbezoek Boekpromotie Leesbevorderingsactiviteiten 2 x per week een kwartier zelfstandig lezen uit een zelfgekozen boek Samen lezen Maatjes lezen
	Automatisering leesproces	Connect Vloeiend lezen

Groep 3		
Moment		Signalen leerlingen
April – mei/juni	Interventieperiode 2b	Zwak fonemisch bewustzijn Onvoldoende letterkennis Zwakke leesvaardigheid: Accuratesse en/of snelheid Zwakke spellingvaardigheid
Mei/juni	Hoofdmeting 3 en eindevaluatie (zie blz. 91 - 93; Scheltinga, F., Gijsel, M., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) <i>Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 3</i>)	

In de HGW groepsplannen technisch lezen en spelling wordt achter de naam van de leerling verwezen dat het dyslexie protocol wordt gevolgd. (B.v. Jurgen Kaasjager volgt dyslexie protocol sinds: 30 -10 -2012 of dyslexie vastgesteld op: 8 februari 2010 door Janine Sop; orthopedagoge praktijk dyslexie in De Kwakel) .

Daarnaast wordt aangegeven welk niveau van toepassing is: b.v. niveau 2: intensief arrangement.

• Aanpak/interventies groep 4

Wat interventies in groep 4 betreft zijn er verschillende mogelijkheden, afhankelijk van de ernst van de lees- of spellingproblemen. Na het vaststellen van de lees- en spellingvaardigheid door middel van

(genormeerde) toetsen en de keuze van begeleiding zijn er verschillende interventies mogelijk die uitgevoerd kunnen worden door de leerkracht, de remedial teacher of de intern begeleider. In het algemeen geldt dat individuele instructie en uitbreiding van leertijd zijn bedoeld voor leerlingen met leesproblemen (de zogenaamde: 'E- leerlingen'). N.B. Wees ook alert m.b.t. signalen van lees- en spellingproblemen in groep 4 (blz. 26; Gijssels, M., Scheltinga, F., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) *Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 4*) en de mogelijke vakspecialistische moeilijkheden voor leerlingen met dyslexie (*ibid.* blz. 30)

In de HGW groepsplannen technisch lezen en spelling wordt achter de naam van de leerling vermeld dat het dyslexie protocol wordt gevolgd. (B.v. volgt dyslexie protocol sinds:..-.-.....of dyslexie vastgesteld op: ..-.-..... door:.....)

Daarnaast wordt aangegeven welk niveau van toepassing is. B.v. niveau 3: zeer intensief arrangement

Groep 4		
Stap	Moment in leerjaar	Actie door de leerkracht
1	Aanvang groep 4	Beginsituatie vastleggen
2	Aanvang groep 4- Oktober/november	Interventieperiode 1a
3	Oktober/november	Tussenmeting 1
4	Oktober/november- Januari/februari	Interventieperiode 1b
5	Januari/februari	Hoofdmeting 1
6	Januari/februari-april	Interventieperiode 2a
7	April	Tussenmeting 2
8	April-mei/juni	Interventieperiode 2b
9	Mei/juni	Hoofdmeting 2

	Vorm van begeleiden	Programma
Groep 4	Spellend lezen	Connect vloeiend lezen (blz. 128; Gijsel, M., Scheltinga, F., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) <i>Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 4</i>) Klipper/ klipper plus Drie sterren lezen (blz. 131- 133; Gijsel, M., Scheltinga, F., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) <i>Protocol leesproblemen en dyslexie Groep</i>)
	Tempo lezen	Ralfi (Repeated, Assisted, Level, Feedback en Instruction) (blz. 129-131; Gijsel, M., Scheltinga, F., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) <i>Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 4</i> Maatjes lezen Monitor lezen DMT oefenmap
	Spellingproblemen	Hulpboek spelling Groep 4 (Cito) Spelling in de lift plus (Bekadidact) Zuid-Vallei Remediërend spellingprogramma (Giralis) Interflits (Zuidvallei/woordhelder) www.bloon.nl
	Begrijpend lezen/ leeswoordenschat	Samenleesboeken Zoeklicht interactief Boekenserie: Jippie (Delubas)

- **Aanpak/interventies groep 5 tot en met 8**

Ook voor interventies in groep 5 tot en met 8 zijn er diverse mogelijkheden, afhankelijk van de ernst van de lees- of spellingproblemen. Na het vaststellen van de lees- en spellingvaardigheid door middel van (genormeerde) toetsen en de keuze van begeleiding zijn er verschillende interventies mogelijk die uitgevoerd kunnen worden door de leerkracht, de remedial teacher of een andere leesspecialist. In het algemeen geldt dat individuele instructie en uitbreiding van leertijd zijn bedoeld voor leerlingen met leesproblemen (de zg. 'E- leerlingen'). N.B. Wees ook alert m.b.t. onderkenning van lees- en spellingproblemen in groep 5 - 8 (blz. 24 - 28; Gijsel, M., Scheltinga, F., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) *Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 5 - 8*) en de mogelijke vakspecialistische moeilijkheden voor leerlingen met dyslexie (*ibid.* blz. 29 - 32)

Groep 5 t/m 8		
Stap	Moment in leerjaar	Actie door de leerkracht (en de intern begeleider)
1	Aanvang groep	Beginsituatie vastleggen
2	Aanvang groep - Oktober/november	Interventieperiode 1a
3	Oktober/november	Tussenmeting 1
4	Oktober/november- Januari/februari	Interventieperiode 1b
5	Januari/februari	Hoofdmeting 1
6	Januari/februari- april	Interventieperiode 2a
7	April	Tussenmeting 2
8	April- mei/juni	Interventieperiode 2b
9	Mei/juni	Hoofdmeting 2
Vorm van begeleiden		Tijdsinvestering
Programma aanbod/aanpak (altijd in overleg met IB met het oog op wat passend is bij de leerling)		

Groep 5 t/m 8	Technisch lezen	<p>Aanpak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eerst goed, dan snel door tempoverhoging • aandacht voor woordstructuur • transfer van woord- naar tekstniveau • aandacht voor betekenis <p>Connect Vloeiend lezen (zie blz. 143 – 144; stappenplan Scheltinga, F., Gijssel, M., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) <i>Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 5 – 8</i>)</p> <p>Monitor lezen</p> <p>RALFI (effectief voor leerlingen die traag blijven lezen en niet komen tot het niveau van automatisering) Zie blz. 144 – 145; stappenplan Scheltinga, F., Gijssel, M., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) <i>Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 5 – 8</i></p>	Minimaal 3 X 20 minuten extra instructie en begeleiding naast het aanbod van de basisgroep HGW
	Spelling	<p>Aanpak:</p> <p>Expliciete instructie en herhaling Koppeling van auditieve en visuele informatie (dicteewoorden uitspreken – voor, tijdens en of na het opschrijven). Leenwoorden uit laten spreken zoals ze geschreven zijn. Visueel inprenten (onthouden van woordbeelden) Werken aan spellingsbewustzijn. Kan een leerling uitleggen waarom een woord zo geschreven moet worden?</p> <p>Spellingkaart waarop spellingregels, inprentingswoorden en/of ezelbruggetjes staan</p> <p>Interflits (Zuidvallei/woordhelder) www.bloon.nl</p> <p>Map Pravoo</p>	<p>Minimaal 3 X 20 minuten extra instructie en begeleiding naast het aanbod van de basisgroep HGW</p> <p>Spelling op niveau 3: BLOON ; 4x thuis oefenen (zie bijlage 1)</p> <p>2x per week op school</p>

	<p>Functionele geletterdheid (= begrijpend en studerend lezen)</p>	<p>Tekst voorbereiden door: Tekst samenvatten (door de leerkracht; mondeling of b.v. op het digibord) Moeilijke woorden selecteren en uitleggen (leerkracht) Moeilijke woorden markeren op een kopie van de tekst (leerling) Tekst voorbereiden tijdens RALFI</p> <p>Ondersteunen door: Tutor-lezen (de lln. wordt gekoppeld aan een goede lezer, liefst 2 AVI-niveaus hoger) Helpen met het ordenen van informatie aanbieden van een schema</p> <p>Na het lezen de tekst samenvatten; de leerling positieve feedback geven.</p>	<p>Indien nodig/gewenst combineren met aanpak en tijdinvestering technisch lezen.</p>
	<p>Taal - stellen</p>	<p>Zorgen voor een goede voorbereiding door: Van te voren afspreken of spellingfouten worden beoordeeld en welke. Ervoor te zorgen dat de leerling voor het schrijven benodigde informatie verzamelt en ordent (Zie protocol blz. 164 voor een verhaalschema)</p> <p>Tijdens het schrijven aanbieden: Naslagwerken Spellingkaart</p> <p>Leerling koppelen aan een goede leerling Schrijfwerk door een klasgenoot laten corrigeren en/of leerling met behulp van een stappenplan zijn werk laten controleren (Zie protocol blz. 166 stappenplan voor zelfcorrectie van schrijfproducten)</p>	<p>Doorlopen; wanneer aangeboden volgens het rooster van de groep</p>
	<p>Woordenschat</p>	<p>Taal in Beeld (Ajodakt)</p>	

Aanpak Groep 5 t/m 8

In de HGW groepsplannen technisch lezen en spelling wordt achter de naam van de leerling vermeld dat het dyslexie protocol wordt gevolgd. (B.v. Jurgen Kaasjager volgt het dyslexie protocol sinds: 30 - 10 -2012 of dyslexie vastgesteld op: 8 februari 2010 door Janine Sop; orthopedagoge praktijk dyslexie in De Kwakel) .

Daarnaast wordt aangegeven welk niveau van toepassing is. B.v. Koby Klos: (dyslexieprotocol: niveau 4: zeer Intensief) .

Optimaliseren/remediëren: door middel van intensivering van de lees-/spellingbegeleiding wordt gestreefd naar het maximaal haalbare lees-/spellingsniveau.

Compenseren: maatregelen die de gevolgen van de (technische) lees- /spellingproblemen minimaliseren bij teksten lezen of schrijven. De leerling voert de taak wel uit, maar de taak wordt verlicht.

Dispenseren: maatregelen die inhouden dat de leerling ontheffing krijgt van bepaalde opdrachten. De leerling hoeft (een deel) van de taak niet uit te voeren.

Bij lezen:

- de leerling krijgt de opdrachten voorgelezen en hoeft de tekst niet zelf te lezen.
- De leerling hoeft slechts een beperkt aantal pagina's te lezen of teksten van een lager leesniveau.

Spelling:

- Bij taal of zaakvakken hoeven minder pagina's geschreven te worden en wordt er niet beoordeeld op schrijffouten.

Omgaan met verschillen(groep 5 t/m 8)

- De leerkracht zet convergente differentiatie in. D.w.z. dat de leerkracht voor alle leerlingen dezelfde doelen hanteert, maar extra tijd vrijmaakt voor de zwakkere leerlingen (in 1^e instantie de voorkeur)
- Wanneer de verschillen te ver uit elkaar lopen binnen een groep kan de leerkracht overgaan op divergente differentiatie. D.w.z. dat alle leerlingen evenveel tijd aan lezen besteden, maar dat de zwakke leerlingen een eigen leerlijn krijgen).
- Directe instructiemodel

- **Het afnemen van toetsen bij leerlingen met dyslexie**

Wat betreft het afnemen van toetsen bij leerlingen met dyslexie volgen we het advies van cito voor aanpassingen voor leerlingen met dyslexie welke in lijn is met de algemene richtlijn die Cito hanteert voor het gebruik van hulpmiddelen en aanpassingen bij toetsen. In principe maken alle leerlingen de toetsen onder dezelfde omstandigheden en volgens de voorgeschreven afname-instructies. Dit in verband met de vergelijkbaarheid van de resultaten van leerlingen met die van anderen in hun groep en de normgroep. Er kunnen omstandigheden zijn die het noodzakelijk maken om toch bepaalde aanpassingen te doen of hulpmiddelen toe te staan.

De vragen die bij elke aanpassing gesteld moeten worden zijn:

- Meet de toets nog steeds wat hij moet meten?
- Leidt de aanpassing tot overcompensatie, waardoor de leerling bevoordeeld wordt ten opzichte van andere leerlingen?

Hulpmiddelen en aanpassingen bij de LVS-toetsen

Hulpmiddelen

Voor leerlingen met dyslexie is er – naast de papieren versie- een digitale versie beschikbaar voor de gebieden Rekenen-Wiskunde, Woordenschat en Spelling.

Aanpassingen: welke mogelijkheden hebt u?

- Algemeen
 - Extra tijd (met uitzondering van de toetsen op het gebied van AVI, DMT, EMT en Klepel)
 - Toets in meerdere delen afnemen (met uitzondering van de toetsen op het gebied van AVI, DMT, EMT en Klepel)
 - Vergroten van de teksten van A4 naar A3

- Begrijpend lezen
 - Het is altijd toegestaan om de leerling een toets van een lager niveau aan te bieden, het zogenoemde ‘toetsen op maat’. Daarmee zorgt u ervoor dat de leerling met dyslexie niet een te moeilijke toets hoeft te maken én dat u van die leerling nauwkeurige toetsresultaten krijgt. Dit gebeurt alleen in samenspraak met de dyslexiespecialist en/of IB’er
 - In overleg met de dyslexiespecialist en/of IB’er en passend bij de onderwijsbehoeften van de leerling kan ervoor gekozen worden om een leerling met ernstige leesproblemen voorafgaand aan de toetsafname de teksten zelf alvast door laten lezen, bij voorkeur op dezelfde dag als waarop de toets wordt afgenomen. De betreffende leerling mag de bijbehorende opgaven niet zien en de teksten mogen uiteraard niet worden nabesproken.

Waarom zijn er geen toepassingen toegestaan bij de toetsen Technisch lezen, AVI en DMT?

Omdat juist achterblijvende prestaties op deze toetsen een signaal zijn dat mogelijk sprake is van dyslexie. De toetsen zijn bedoeld om de technische leesvaardigheid van leerlingen in kaart te brengen: hoe vlot en nauwkeurig kunnen ze een geschreven woord of tekst ontsleutelen?

Hulpmiddelen en aanpassingen bij de Eindtoets

Hulpmiddelen

- Gesproken versie op cd
- Kurzweilversie, voor leerlingen met minimaal een half jaar ervaring met deze software
- Vergrote versie van de opgavenboekjes (A3 formaat)
- Zwart-wit versie, om ervoor te zorgen dat leerlingen door de kleuren niet afgeleid worden

Aanpassingen

- Extra afnametijd
- Gebruik van een markeerstift

Waarom is er wel een auditieve versie van Begrijpend lezen beschikbaar bij de Eindtoets en niet bij de LVS-toetsen Begrijpend lezen?

Hier hebben wij voor gekozen omdat de doelen van deze toetsen verschillend zijn. Het doel van de LVS-toetsen is vaststellen hoe goed kinderen geschreven teksten kunnen begrijpen om op basis daarvan het onderwijsaanbod beter af te stemmen. Als u de toetsen zou voorlezen, meet de toets niet meer zuiver begrijpend lezen, maar iets wat het midden houdt tussen begrijpend lezen en begrijpend luisteren.

De belangrijkste functie van de Eindtoets Basisonderwijs is het geven van een onafhankelijk advies voor het best passende brugklatype in het voortgezet onderwijs. Omdat leerlingen met een dyslexieverklaring in het voortgezet onderwijs veelal gebruikmaken van hulpmiddelen bij het studeren en lezen van teksten, staan we het gebruik hiervan toe bij de Eindtoets. Dat betekent wel dat het resultaat op het Eindtoets-onderdeel Begrijpend lezen dan geen zuivere meting meer is van de vaardigheid in begrijpend lezen.

Goed vastleggen en communiceren

Scholen maken soms bewust de keuze om toch hulpmiddelen of aanpassingen toe te staan, hoewel de toets daardoor niet meer echt meet waarvoor deze bedoeld is. Bijvoorbeeld omdat na een aantal jaren onderwijs en extra remediëring duidelijk is geworden dat de leerling een bepaalde vaardigheid niet onder de knie krijgt. Dat hoeft op zich geen probleem te zijn, mits u zich realiseert dat de resultaten van deze leerling op de toets geen valide en betrouwbare meting meer zijn van de betreffende vaardigheid. Het is van belang dat u dit goed vastlegt én duidelijk communiceert naar ouders, behandelaars of een nieuwe school waar een leerling naartoe gaat. Zo weten zij bijvoorbeeld dat 'de vaardigheid in begrijpend lezen van de leerling vergelijkbaar is met die van zijn

groepsgenoten mits de teksten worden voorgelezen.’ Voor de school én de ouders is het van belang dat zij zich realiseren dat deze leerling naar alle waarschijnlijkheid ander onderwijsaanbod nodig zal hebben dan zijn klasgenoten.

Meer informatie vindt u in de flyer ‘Gebruik van hulpmiddelen en aanpassingen’ op www.cito.nl.

- **Bronvermelding**

Blomert, L. (2006) *Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling* (digitale versie beschikbaar op www.cvz.nl)

Cito (2014) Het afnemen van toetsen bij leerlingen met dyslexie (flyer)
[file:///I:/cito afnemen toetsen dyslexie%20\(1\).pdf](file:///I:/cito%20afnemen%20toetsen%20dyslexie%20(1).pdf)

Scheltinga, F., Gijssel, M., Druenen, van, M., Verhoeven, L. (2011) *Protocol leesproblemen en dyslexie Groep 5 – 8*

Smits, A en Braams, T (2008) *Dyslectische kinderen leren lezen*

Stichting Dyslexie Nederland (2008) *Dyslexie. Diagnose en behandeling van dyslexie*. Brochure van Stichting Dyslexie Nederland (digitale versie beschikbaar op www.stichtingdyslexienederland.nl)

Struiksmá, C. (2005) *Organisatorisch continuüm van de zorgroute van leerlingen met leesproblemen en dyslexie. Notie rond ‘Tussenvormen’ in het kader van het Masterplandyslexie*

Bijlage 1

Signaleringslijst voor kleuters (expertisecentrum Nederlands)

Los bijgevoegd in het mapje van dit protocol.

Bijlage 2

Risico kleuters (door A.E.H. Smits)

Los bijgevoegd in het mapje van dit protocol.

Bijlage 3

Stappenplan om het logboek in Bloon te bewaren

1. Ga naar www.bloon.nl en log in (begeleidersgedeelte).
2. Ga naar 'Opdrachten'.
3. Klik 1 keer op 'mail rapport'. Het logboek wordt nu per e-mail naar je gestuurd.

Er wordt gebruik gemaakt van het e-mailadres waarmee je bent ingelogd.

4. Controleer of je de e-mail ontvangen hebt en print deze uit (doe dit 1 keer per week op een vast moment).
5. Heb je je logboek uitgeprint? Klik dan op 'wis logboeken'. Zo voorkom je dat je overlap krijgt in je logboeken.

Bijlage 4

Interflits demo

<https://www.youtube.com/watch?v=UD40azCmzlg>

Handleiding Interflits 2

Herman Wieberdink & Heleen Kuster
September 2008

Interflits is een webbased flitsapplicatie, gebaseerd op het Lees Interventie Programma van Heleen Kuster & Herman Wieberdink.

Beide programma's behoren tot de reeks remediërende programma's van De Zuid-Vallei en worden uitgegeven door de locatie De Zuid-Vallei van de Giralis Groep.

Voor informatie over de programma's, zie: www.remediering.nl of www.zuidvallei.nl.

Homepage

Via de URL www.zuidvalleinet.nl komt u op de homepage van de webbased programma's van de Zuid-Vallei.

Via deze homepage kunnen:

- bezoekers naar de sites met informatie over de remediërende programma's van de Zuid-Vallei;
- leerlingen naar de inlogpagina om met Interflits (of met andere webbased programma's van de Zuid-Vallei) te gaan werken;
- leerkrachten naar de inlogpagina om toegang te krijgen tot beheer van Interflits en het inzien van leerlingresultaten.

Inloggen door leerkrachten

Door met de muis over het woord "leerkrachten" te gaan, verschijnt het volgende scherm:

Door te klikken op "Leerkrachten" komen de webbased programma's ter beschikking:

Klik op het logo van Interflits. Hierdoor verschijnt het inlogscherf:

Type hier uw van Giralis gekregen gebruikersnaam en wachtwoord in en sluit af met een "enter" of klik op "inloggen".

Beheer van het programma Interflits

Na het inloggen verschijnt het volgende scherm:

Invoeren van leerlingen

Klik in de linkerkolom op het woord "leerlingen". U komt in het volgende

scherm:

Het vorige scherm geeft een overzicht van de leerlingen die al eerder ingevoerd zijn (en de toegang tot hun resultaten). Via de knop “nieuw” kunt u leerlingen toevoegen.

In dit scherm kan de (login)naam en het wachtwoord van een leerling worden ingevoerd. Via het aanvinken van “actief” krijgt een leerling ook **daadwerkelijk** toegang tot de oefeningen van Interflits. Het weghalen van het vinkje zorgt ervoor dat de betreffende leerling geen toegang meer tot het oefenen krijgt.

Na het toekennen van oefeningen aan de leerling (zie 3.2) moeten de gegevens worden vastgelegd door te klikken op de knop “opslaan”.

Iedere leerling heeft door middel van zijn loginnaam en wachtwoord een unieke inlogcode. Het is zaak dat deze code niet bekend wordt bij anderen. Wanneer kinderen met de inlogcode van een ander kind de oefeningen doen, worden de door de computer opgeslagen resultaten waardeloos.

Toekennen van de oefeningen aan een leerling

De onderste helft van het scherm “Beheer leerlingen” bevat een lijst met oefeningen die overeenkomen met de oefeningen in het Lees Interventie Programma.

De oefeningen kunnen per AVI-niveau of binnen een AVI-niveau per hoofdstuk of binnen een hoofdstuk per les of binnen een les per oefening aan een kind worden toegekend. Voor ieder kind kunnen zo flitsoefeningen worden samengesteld die specifiek gericht zijn op de leesontwikkeling met eventuele bijbehorende problemen van het betreffende kind.

Om een geheel AVI-niveau aan oefeningen toe te kennen, moet het vakje voor het betreffende AVI-niveau worden aangevinkt.

Wanneer op het symbool voor het vakje van een AVI-niveau geklikt wordt, komen de hoofdstukken van het betreffende AVI-niveau beschikbaar.

Tegelijkertijd verandert het symbool in: . Wanneer op dit symbool geklikt wordt, worden de hoofdstukken weer teruggeklapt. Dit geeft de mogelijkheid de overzichtslijst kort en overzichtelijk te houden.

Wanneer bij een AVI-niveau de hoofdstukken uitgekapt zijn, kan weer een geheel hoofdstuk aan oefeningen worden toegekend door het vakje voor het betreffende hoofdstuk aan te vinken.

Met behulp van kunnen de lessen van een hoofdstuk zichtbaar gemaakt worden en op overeenkomstige wijze de oefeningen binnen een les.

Op deze wijze is het mogelijk om zelfs na iedere instructie de inhoud van de flitsoefeningen aan te passen.

Inzien van leerlingresultaten
Het inzien van de resultaten van leerlingen kan via het scherm met het overzicht van de ingevoerde leerlingen, dat is hetzelfde scherm waar u nieuwe leerlingen invoert.

Klik op “resultaten” achter de naam van de betreffende leerling.

Daarmee wordt het volgende scherm zichtbaar:

Vooraf kan ingesteld worden over welke periode de resultaten van een leerling zichtbaar gemaakt moeten worden.

Met behulp van de knoppen met de kleine pijltjes kunnen de begin- en

einddata worden aangegeven. Verder kan er gekozen worden uit de resultaten van oefenen met of oefenen zonder begeleiding. Vervolgens toont de computer de resultaten van de betreffende oefeningen in de aangegeven periode:

Behalve de datum wordt ook het tijdstip van oefenen getoond. Daarmee wordt informatie verkregen of de leerling ook (nog) buiten schooltijd oefent. Verder gaat het om de AVI-niveaus van de geflitste woorden, het aantal goed benoemde woorden, het aantal oefeningen per sessie (vast ingesteld op 40) en de gemiddelde flitstijd per sessie.

In een apart veld wordt van de ingestelde periode de gemiddelde flitstijd per week oefenen getoond. Wanneer de inhoud van de flitsoefeningen niet zou veranderen over die periode, kan daarmee de eventuele vooruitgang worden vastgesteld.

Het oefenen door leerlingen

Omdat de flitsapplicatie webbased is, kunnen kinderen op elk moment op elke plaats waar een computer met internetverbinding is, inloggen en gebruik maken van het programma.

Via de URL www.zuidvalleinet.nl komen ze bij de homepage:

Door te klikken op "leerlingen" komen ze bij het overzicht van de programma's; klikken op "interflits" leidt naar het inlogscherf:

Leerlingen moeten hier hun gebruikersnaam en wachtwoord, die door school gegeven zijn, invullen en vervolgens op "enter" of op "login" klikken.

Vervolgens moet op het volgende scherm aangegeven worden of de leerling de oefening alleen gaat doen of onder begeleiding. In het eerste geval kan de leerling zichzelf controleren met behulp van geluidsfragmenten, in het tweede geval bepaalt de begeleider of het antwoord goed of fout was.

Door te klikken op wordt de oefening geladen.

Door te klikken op kan met de oefening begonnen worden. Wanneer het kind alleen oefent, verschijnt na ieder geflitst woord een luidsprekertje.

Door hierop te klikken hoort het kind welk woord er geflitst was, zodat hij of zij zichzelf kan controleren. Via de knoppen en kan de leerling zelf het resultaat aangeven. Wanneer een leerling onder begeleiding oefent, kan de begeleider het resultaat aangeven.

Wanneer de 40 woorden geflitst zijn, krijgt de leerling door middel van een kleine animatie zijn of haar resultaat te zien.

Door te klikken op komt de leerling in het scherm waar de keuze is om nog een oefening te doen of om het programma af te sluiten.